JAPAN: ARCHITECTUURREIS 22 oktober – 10 november

Reis onder leiding van dr. ing. Birgit Jürgenhake architect, assistent professor aan TU Delft.
Zij bezocht Japan meermaals en deed hier onder meer onderzoek
naar het traditionele stadshuis 'Machiya' van Kyoto.

2000 jaar houtbouw inspireerde tot
de moderne westerse architectuur.

Foto’s zijn gemaakt door mijn vrouw
Karin Jas behalve waar dat niet kon.

JAPAN: GROENE EILANDENSTAAT

Japan is 380.000 km² (ruim 9x Nederland) met 6.852 eilanden.

Het ligt op de breukvlakken van 4 continentale platen.
Naast de Fuji, de hoogste berg (3776m), zijn er zo'n 160 vulkanen waarvan 60 actief.
Naast vulkaanuitbarstingen zijn er jaarlijks vele aardbevingen, soms tsunami's en tyfoons.

23% is vlak en geschikt voor bewoning. 125 miljoen mensen wonen voornamelijk in de steden op een relatief klein oppervlak.

Het klimaat kent vier seizoenen en een regentijd.

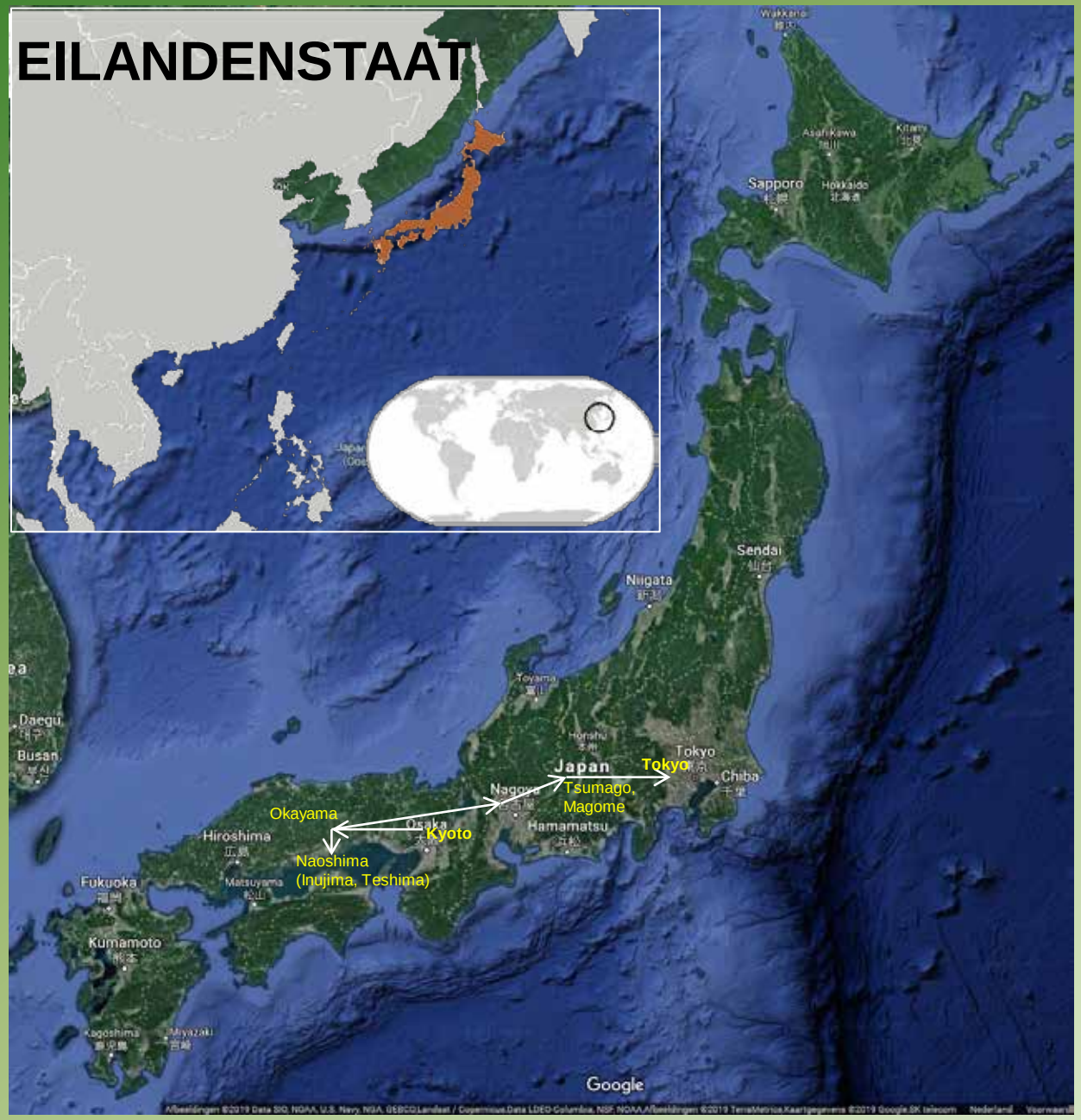

JAPAN: “OORSPRONG VAN DE ZON”

1 Tumulus periode van 250 tot 552 A.D., grafvondsten met zittende figuren op hoge stoelen of tronen.
2 Gebouwen op pijlers uit de Yayoi periode, gebruikt voor rijstopslag of als gebouwen van heersers.
3 Principe van eerste tempel constructie.
4 Volledig ontwikkelde vorm van een paleis of woonhuis. Het gebouw nam de rol van de ‘stoel’ over.

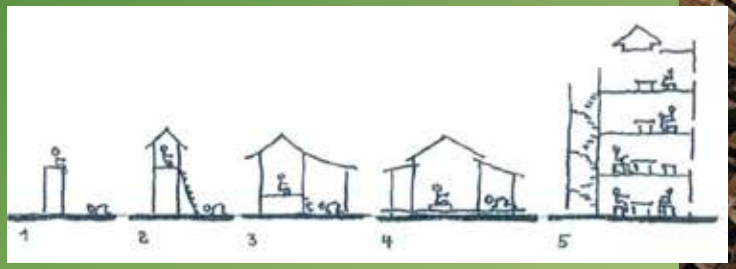

5 Modern huis dat zijn relatie met de 'aarde' en 'wind' heeft verloren door een gesloten buitenkant en massieve binnenwanden.
Een woonmachine met stoel uit het westen ingevoerd en in de kamers meer meubels en apparatuur .

Als geïsoleerd eilandvolk beperkte Japan zich tot bouwmaterialen uit de omgeving. Dit gaat samen met een liefde voor de seizoenen, het levende en het vergankelijke. Ideeën over het ontstaan uit ‘energie’ ‘aarde’ en ‘wind’ gaan ver terug en leidden tot een natuurgodsdienst van ‘een eenheid met de natuur in het bouwen, leven en denken’.

HOUTBOUW EN TECHNIEK

Pas later werden palen op funderingsstenen gezet.

Timmerlieden bekwaamden zich in de houtbouw, met bamboe, riet en leem. Wat deels of geheel werd vernietigd door verval, tyfoons, aardbevingen of overstromingen werd weer herbouwd. Men speelde in op veranderingen in klimaat en leefomstandigheden. Toevoegingen en perfectioneringen werden generaties lang doorgegeven met gemaatvoerde details en werktekeningen en zo werd het bouwen geleidelijk aan verheven tot een kunstvorm.

Bouwen in steen begint in Japan pas eind 19de eeuw onder westerse invloed.

MINKA: EENVOUDIGE VOLKSWONING

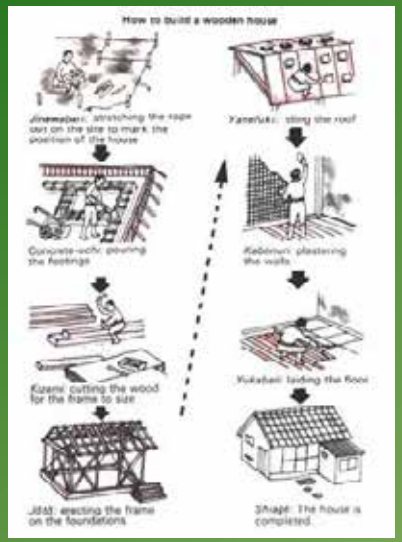

De volkswoning toont principes die al toegepast zijn vóór de 6e eeuw. In de open dakconstructie waaronder men eerst leefde werd naast de 'doma', het aangestampte deel van de lemenvloer voor opslag werkruimte of stallen, een verhoogd deel (de 'yuka') ingericht als gezinsverblijf.

Deze aan de onderzijde geventileerde vloer bleef droog en werd na verloop van tijd in het privé-gedeelte voorzien van stromatten voor isolatie. Waar men gasten ontving lagen plankenvloeren.

Als beschutting tegen wind en regen werden zijden afgeschermd met open riet of lattenwerk. Dat werd soms bepleisterd met leem zodat de minka geleidelijk een eenvoudige woning werd.

Later werden met schuifwanden kleine (slaap-) gedeeltes afgeschermd.

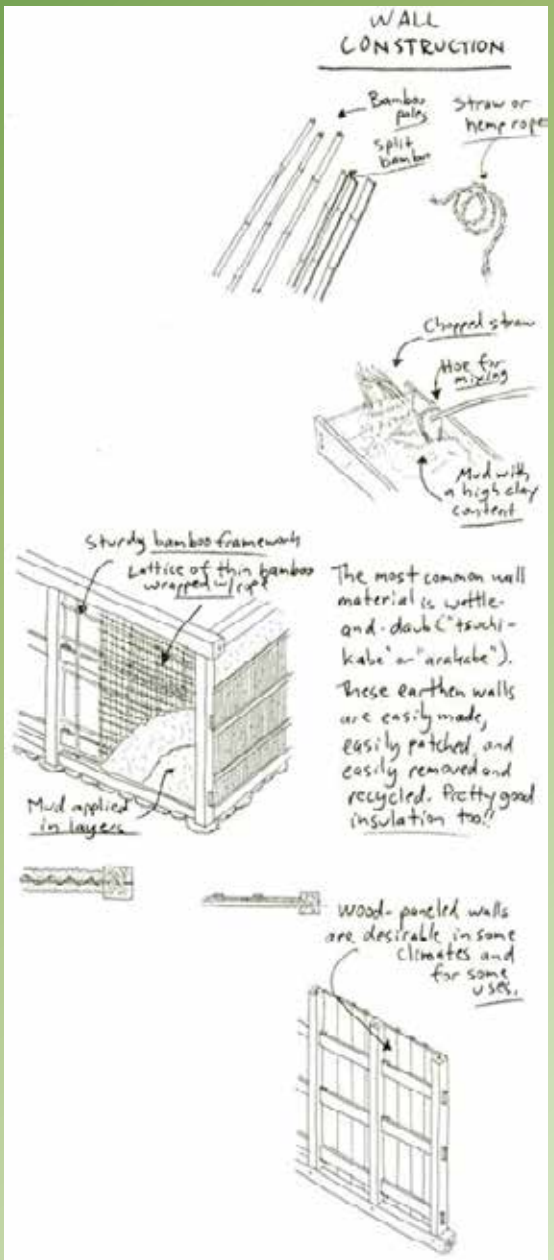

MINKA: TATAMI MATTEN

De stromatten moesten geregeld vervangen worden waardoor de standaardisatie ontstond van 'tatami'-matten in afmetingen van een halve en een hele KEN (=180cm) en 5cm dik.

Timmerlieden pasten de constructie van wanden hier nauwkeurig op aan in een eindeloze variatie van mogelijkheden in een streng modulair bouwsysteem.

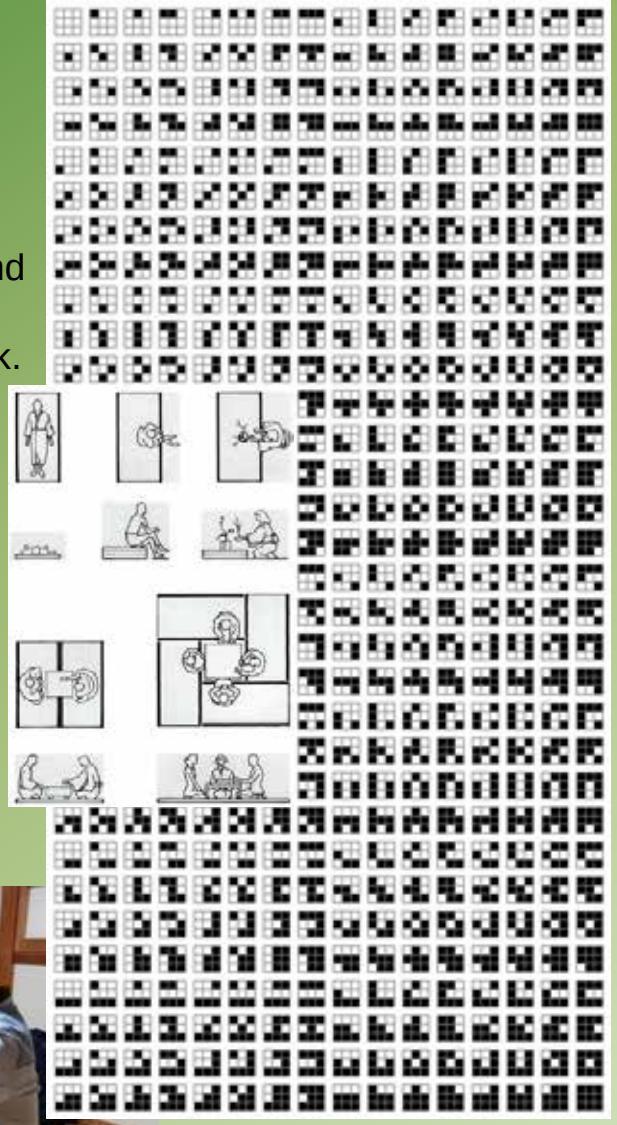

Minka hadden een vuurkorf voor het koken én voor licht en warmte. Later werd dat opgesplitst met een aparte kleine ruimte voor het koken.

Rookgassen verwarmden het huis stegen naar het dak en trokken weg door de kieren zodat er zich geen insecten in het dak nestelden.

Moderne tatami-matten zijn altijd nog uitwissel-baar met de eeuwenoude.

MINKA: WANDOPBOUW

Regelwerkwanden bleven oorspronkelijk open om licht en ventilatie-lucht door te laten. Later werden ze voor de privacy en voor de veiligheid ook bij binnenwanden rond de vuurplaatsen gepleisterd.

Vensters ontstonden door bepaalde stukken in het regelwerk gewoon niet te pleisteren zodat daar licht en lucht door kwam.

Waar er sneeuw bij kon komen en de openingen bedekte, leidde dit tot de ontwikkeling van de hogere 'takamado' ramen, met een koordmechanisme.

In dichtbevolkte gebieden was vaak ook een hogere lichtbron nodig.
Daarvoor werden 'Tenmado' daklichten gemaakt.

Het dak was opgebouwd uit regelwerk met bamboe en met riet of schors afgedekt.

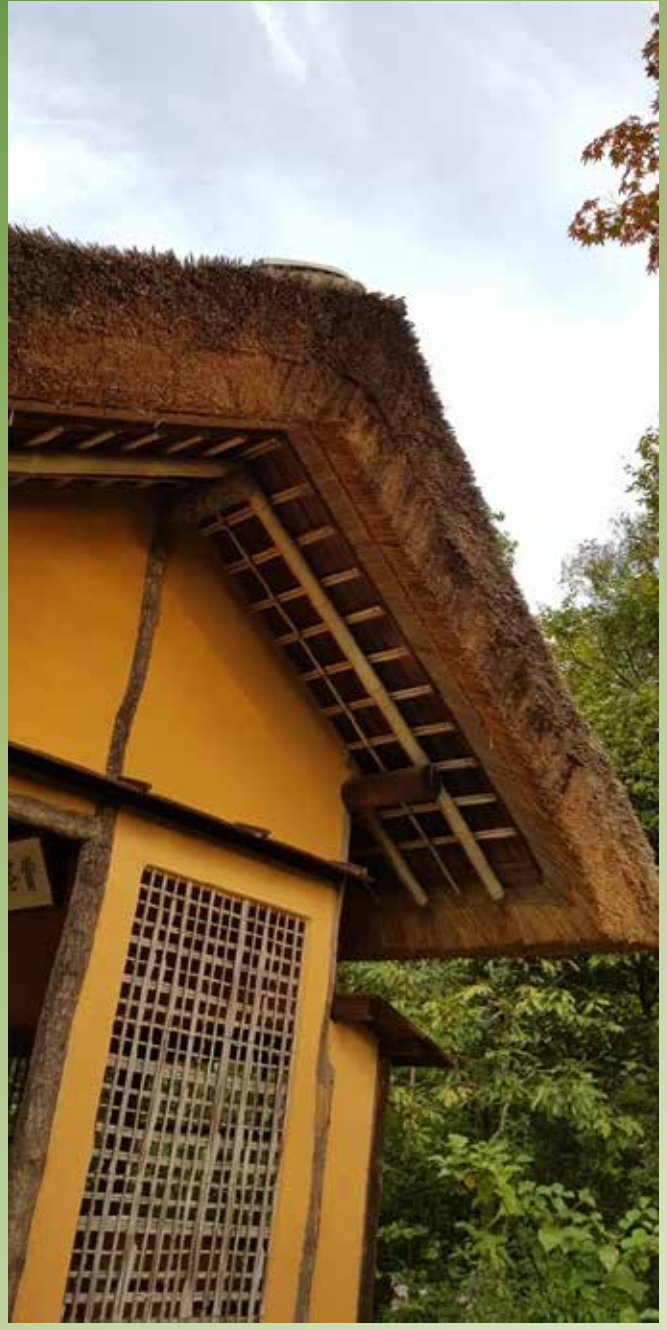

MINKA: SCHUIFPANELEN

Om vanuit de privéruimte zicht op buiten te houden en veranderingen van het seizoen te ervaren werd de zuidgevel tussen de kolommen open gehouden voor twee schuifdeuren.

Elke deur had een aparte groef, zodat deuren op verschillende manieren achter elkaar (deels) open of dicht konden schuiven om (zon)licht en lucht binnen te laten.

In gesloten toestand kwam door het rijstpapier in de deur nog een diffuus licht binnen. Afhankelijk van het seizoen konden deuren met een dikkere of dunnere papieren bekleding worden gekozen.

Massieve houten (schuif)deuren bieden het huis extra bescherming, bv tegen de regen.

Binnen worden, om aparte ruimtes te creëren, lichte schuifpanelen gebruikt die flexibeler zijn dan die in de buitenmuren.

Zo werd een gevoel van beslotenheid of juist een luchtige open sfeer bereikt. De wanden bleven zo wel ‘akoestisch doorlaatbaar’, dus volledige privacy boden ze niet.

De indeling was flexibel, afhankelijk van het gewenste gebruik.

MINKA: 'EN' OF ENGAWA = VERANDA

In minka is vooraan het gastgebied van het woondeel gescheiden met de ‘shoji’ schuifdeuren voorzien van doorschijnend papier.
Een deel werd verruimd en voorzien van een afdak en afgesloten met een frame met sterk, dekkend papier. Hiernaast kwamen de mensen door een poort in een patio waar ze konden wachtten om ontvangen te worden.

Ook andere zijden van het huis werden wel van zo’n veranda voorzien. Aanvankelijk een open afdak, later een overdekte ruimte die de gevel van het huis ook beschermt. Deze overgangszone weerspiegelt de nauwe relatie tussen binnen en buiten gereguleerd door de schuifpanelen.

Op de veranda zittend is de tuin een oase van rust en een genoegen om ook met de gasten te delen.

De stap om ook deuren aan de buitenste rand te plaatsen maakte uiteindelijk van de veranda een integraal onderdeel van de binnenruimte. In gebieden met veel sneeuw werden het een soort overdekte wandelpaden tussen de huizen onderling. De ‘engawa’ kreeg zijn uiteindelijke vorm pas in de 18de eeuw.

TEMPELS: BOEDDHISME

De timmerlieden bouwden tempels met de zelfde principes en vaardigheden.

Japanners leven in een 'bloedverwant-schap' met de goden, die 'worden verleid door energieën die de natuur belichamen'. Japan heeft van oudsher altijd maar één keizerlijk huis gehad dat teruggaat naar de zonnegodin.

In het japanse boeddhisme is het religieuze bewustzijn van ‘een eenheid met de natuur in het bouwen, leven en denken’ en het verschil tussen mens, God en natuur anders dan in het chinese of westerse denken.

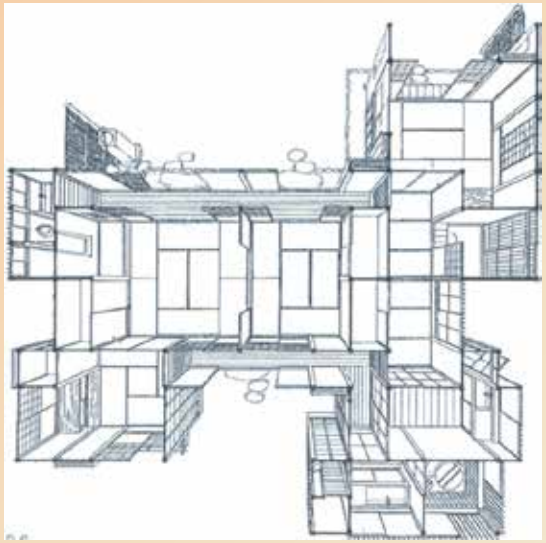

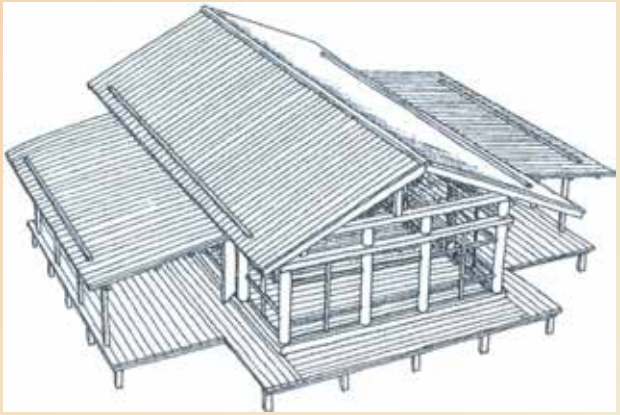

Keizerlijke paleizen zijn voorouderlijke heiligdommen die moeten voldoen aan de paradox dat het heilige als gebouw een ideaal moet verbeelden, namelijk oeroud en tegelijkertijd altijd nieuw.

Gebouwen worden elke 20 jaar vernieuwd, met inbegrip van alle schatten daarin en de kiezels waarop ze rusten.

TEMPELS: DAITOKU-JI V.A. 1325

Daitoku-ji is een van de grootste zentempels in Kyoto in een ommuurd tempelcomplex met historische verenigingen en prachtige zentuinen. Het is de hoofdtempel opgericht in 1325 van een school voor japans zenboeddhisme van de late kamakura-periode.

De Sanmon, of Mountain Gate, is een constructie met twee verdiepingen die oorspronkelijk werd gebouwd in 1479.

Isshidan-tuin, het geharkte witte grind vertolkt de zee en de rotsen stellen eilanden voor uit de chinese mythologie. De hoge rots aan het einde is het gezegende eiland van onsterfelijkheid.

De japanse natuurgodsdienst voegde zich samen met het zenboeddhisme

TEMPELS: DAITOKU-JI

In het theehuis kregen wij alle uitleg over het complex in het japans.

De wervelende patronen zijn als de in- en uitademing omdat het focussen op de adem de eerste basisstap is van zenmeditatie.

Er zijn meerdere kloosters en meditatietuinen

TEMPELS: ROKUON-JI 1394 GOUDEN PAVILJOEN

Het gouden paviljoen is gebouwd als een heilige plek waar relikwieën van de Boeddha in bewaard worden. De bovenste verdiepingen zijn pas in 1956 bekleed met puur bladgoud.

Met enige moeite konden we ons onttrekken aan de toeristische drukte in het theehuis verderop.
In deze prikkelarme ruimte werden we binnen 10 seconden weer rustig.

Het paviljoen combineert drie architectonische stijlen:

BG: Een bijna helemaal open ruimte in shinden-stijl, waar de hofadel op de grond zat en rituelen uitvoerden.
V.1: Een militaire bouwstijl, met veel afzonderlijke kamertjes goed beschermd tegen indringers.
V.2: Een tempelruimte in zenstijl met ramen in de vorm van een tempelklok uit de japanse middeleeuwen.

Woningen van machthebbers en aristocraten worden later boeddhistische tempels

TEMPELS: RYOAN-JI 1450 KYOTO

Ryoan-ji de boeddhistische 'Tempel van de Vreedzame Draak' is beroemd vanwege de eerste japanse zentuin. Na een brand in Kyoto werd de tempel in 1486 herbouwd en de rotstuin toegevoegd als meditatieplaats voor de monniken.
Vroeg in de ochtend konden wij ervaren hoe rustgevend het kijken naar de tuin kan zijn. De tuin van 10 x 30 meter bevat vijftien stenen, die uit rijzen boven een zee van witte kiezelstenen. Deze worden dagelijks aangeharkt.
Van elk punt rond de tuin zijn maar veertien stenen tegelijk te zien.

Bij het bereiken van verlichting zou je alle stenen tegelijk kunnen waarnemen, maar de feitelijke betekenis van de tuin is onbekend.
Rondom de zen-tuin bevindt zich een met olie ingewreven lemen muur.

TEMPELS: RYOAN-JI 1450

Er zijn mooie schilderingen op de schuifdeuren van tatami-kamers en er zijn kleinere tuinen aan de achterkant van het gebouw.
Buiten de eigenlijke tempel bevindt zich een grote, parkachtige tuin met onder meer een vijver met roze waterlelies en een oude houten brug. Deze tuin wordt intensief onderhouden, waarbij met name het onkruid uit het mos wordt verwijderd.

Het hele complex is als een universiteitsterrein inclusief verblijven voor monniken en studenten

PALEIZEN: NIJÖ-JO 1603 KYOTO

Het Nijō kasteel werd na een overwinning van een shogun als symbool van macht en rijkdom gebouwd. Ondanks de burchtkenmerken (versterkte hoektorens, slotgracht enz.) was het de verblijfplaats van de shogun wanneer hij naar Kyōto kwam. De huidige gebouwen zijn uit 1893.

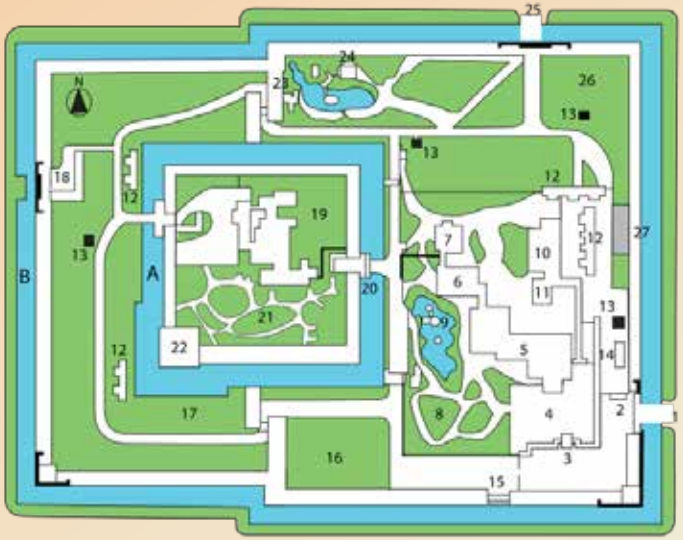

Het rechthoekig complex heeft een 'buitenslotgracht' rondom. In het westelijk deel lag omgeven door een 'binnen-slotgracht', met een donjon uit 1626, een binnenpaleis waar de shogun meestal verbleef.
In het oostelijk deel (rechts) is het huidig Ninomarupaleis. De poort naar de binnen-slotgracht en het binnen-paleis

PALEIZEN: NIJÖ-JO 1603

Het Ninomarupaleis bevat vijf trapsgewijs verbonden gebouwen met overdekte gangen die gericht zijn op de tuin met vijver. De rotsformaties in de vijver symboliseren de macht en kracht van de shogun.

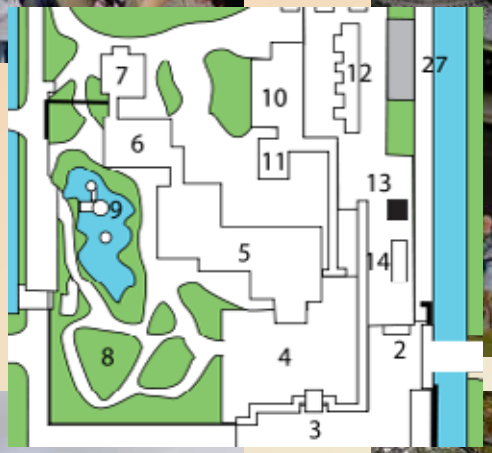

Gebouwen met veel kenmerken die op Frank Llyod Wright indruk gemaakt moeten hebben

PALEIZEN: SENTÖ IMPERIAL PALACE 1630 KYOTO

Het keizerlijke paleis is vanaf 794 de zetel van de japanse keizer en bevindt zich in een uitgestrekt park dat buiten de hoge muren publiek toegankelijk is. Achter de muren en gesloten poorten bleef het bewaard zoals het eind 1868 was toen de keizer aan einde van het shogunaat naar Tokyo verhuisde (Meiji-restauratie).

Binnenste poort geschilderd in vermiljoen

Hoofdhal van shishinden

Een van de hoofdingangspoorten

PALEIZEN: IMPERIAL PALACE

De meeste gebouwen zijn uit 1854, toen het shogunaat ze liet reconstrueren met ronde kolommen in oorspronkelijke Heian-stijl. De gebouwen omvatten woonvertrekken van de keizer, de keizerlijke studiezaal en bibliotheek , zalen voor staatsceremonies en de rechtszaal.

Schilddaken en puntdaken zijn voornamelijk van cipressenhout. Horizontale balken worden met blokken aan de kolommen verbonden waarbij de richting van het hout per blok verandert om eventueel wringen en draaien te compenseren.

Rondom de gebouwen zijn sfeervolle tuinen, bomen en een vijver aangelegd.

Na vertrek van de laatste gepensioneerde keizer wordt het paleis een tempel voor het publiek

PALEIZEN: KATSURA VILLA 1615 - 1641 KYOTO

Deze keizerlijke villa ligt gescheiden van het keizerlijk paleis en heeft een grote salon met meanderende tuin en 5 theehuizen. Een prins bouwde de eerste villa en breidde die uit met heuvels en een tuin met vijver in het midden. Voor leden van het hof was het een locatie om naar de maan te kijken.

In 1641 renoveerde zijn zoon de villa met het oudste deel als hoofdwoning en met verschillende theehuizen in de omliggende natuur. Het pad naar elk paviljoen onthult pas op het laatste moment het zicht erop. Architectuur en landschap zijn sterk van invloed op de ervaring tijdens een theeceremonie.

PALEIZEN: KATSURA VILLA

Bij de theehuizen werden natuurlijke materialen gebruikt, zoals met schors bedekte houten steunen of onregelmatig gevormde houten delen, om het spirituele en het natuurlijke verbinden bij de theeceremonie.

Ramen en openingen zijn op oog-hoogte om je bij het zitten dichter bij de natuur te voelen. Tijdens het bereiden en genieten van de thee en de gerechten zie om je heen kersenbloesems in de lente en de gekleurde bladeren in de herfst.

Voor hun ontvangst wandelen de gasten langs de route met een wachtruimte buiten

PALEIZEN: KATSURA VILLA

Op verhoogde vloeren liggen tatami-matten in een uitgestrekt molenwiek-plan.

Schermwanden kunnen volgens het tatami-patroon ruimtes scheiden of door verplaatsen transformeren in twee kamers.

De kamers kunnen veranderd en naar buiten geopend worden en zo buitenterrassen vormen van het interieur met uitzicht op het landschap, zoals bijvoorbeeld het maan-kijkplatform.

Het interieur biedt door zijn eenvoud van materialen een ruimtelijke harmonie, waarmee innerlijke rust bereikt kan worden.

Verder zijn er een kookdeel, een decoratieve alkoof en een ingebouwd bureau .

Het theehuis kon ook als gastenverblijf worden ingericht met alle gewenste voorzieningen

MACHIYA: POSTWEG (1603 tot 1868) Tsumago en Magome

Tijdens de Edo-periode (1600 tot 1868) was de Nakasendō ('weg over de centrale bergen') een van de twee hoofdwegen die Tokyo met Kyoto verbond en werden er in deze route (532 km) minder rivieren overgestoken.

Een rustig deel van de oorspronkelijke weg bleef bewaard tussen Tsumago en Magome.

Langs handelswegen ontstonden dorpen en meer stedelijke woonvormen

MACHIYA: POSTWEG (1603 tot 1868) Tsumago en Magome

Met verbetering van bestaande technieken zoals het waterrad en introductie van nieuwe technologie konden rijstteeltgebieden verder uitbreiden. Dat leidde tot een betere economische positie.
De gerestaureerde rij huizen langs de voormalige postweg zijn in deze dorpen ook meestal gebouwd voor gewone mensen in het midden van de 18e eeuw, met winkels en herbergen voor reizigers.

Door ontwikkelingen in transport en techniek is er ook een bevolkingsgroei

MACHIYA: STADSHUIZEN MET WINKELS

Machiya vallen onder de categorie van de minka en ontstonden in de 11e en 12e eeuw in Kyoto (toen de hoofdstad). Handelaren lieten voor het huis hun producten zien. Uiteindelijk werd de winkel gebouwd voorin het relatief kleine en lange huis met kleine patiotuinen voor licht en natuur.

De houten stadhuizen met een flexibel voor-front werden in allerlei variaties gebouwd.
Ze werden gebruikt als winkel en woonhuis en stonden model voor de machiya in de rest van Japan.

Ma betekent ‘ruimte' of ‘tussen',
Chi is 'weg' en Ya , ‘winkel‘, dus een (woon) ruimte langs de weg met winkel.

Met de hogere bouwdichtheid veranderen minka in machiya

MACHIYA: NAGISO-MACHI MUSEUM (794-1185)

Het museum bestaat uit de Tsumago-juku herberg, de Waki-herberg Okuya en een historisch museum. De eerste herberg (herbouwd in 1995) was exclusief gereserveerd voor mensen met een hoge status, de tweede was letterlijk 'een herberg gelegen náást de herberg' een aanvulling op de eerste.
De eerste herberg was een groot herenhuis met een grote indeelbare leefruimte met zicht op diverse patio's.

De foto's tonen de kookplaats, de leefruimte en een maquette met een indeling voor logeerplaatsen.

In het tatami-raster zijn er ingelegde warmte-stenen en mogelijkheden voor schuifwanden.

Machiya werden ook ingericht voor ontvangst gasten

MACHIYA: MAGOMECHAYA

In de traditionele herberg (Ryokan) uit de japanse middeleeuwen krijgen reizigers een kamer met 6 of 8 tatami-matten. Er zijn gemeenschap-pelijke badkamers en toiletten voor mannen en vrouwen. Verder zijn er gezamenlijke ontspanningsruimten.

De kamers met matten mogen niet met schoeisel worden betreden. Schoenen worden uit gedaan voor in de hal en in speciale kastjes gezet.

Bij de entree staan pantoffels voor de gasten klaar die ook in de kamers worden uitgedaan. In zo'n kamer staat een laag tafeltje en liggen in de schuifdeurkast dunne matrassen (futons) om op te slapen met lakenhoezen voor de dekbedden.

Voor reizigers was er ook een machiya ingericht als herberg

MACHIYA: TONDAYA 1885 KYOTO

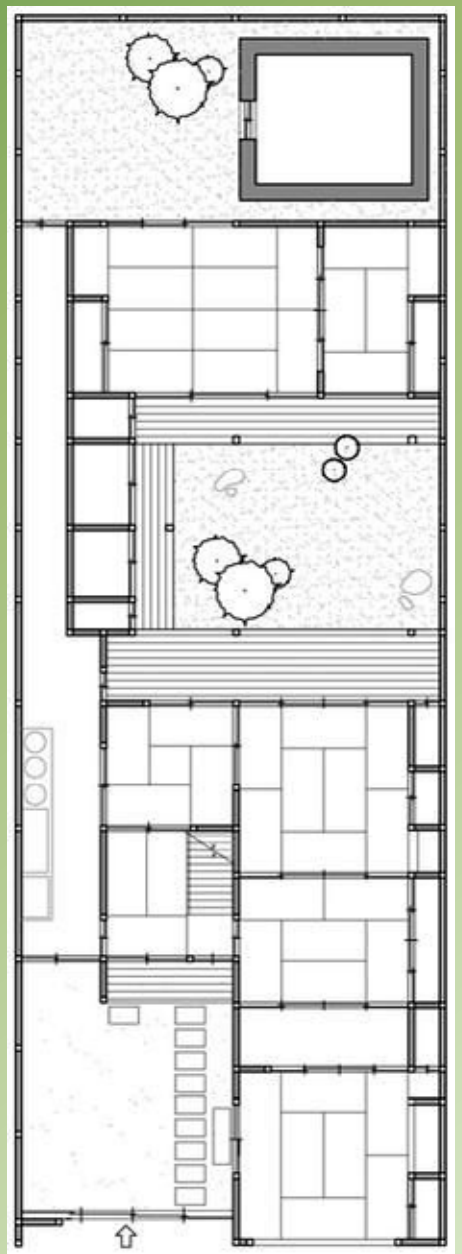

De machiya Tondaya is generaties lang een kimono-groothandel van de familie Tanaka. De familie had een geldwisselkantoor in het zuiden van Kyoto maar ze verhuisde naar een district in Kyoto, met een bloeiende kimono-industrie, om een nieuw bestaan op te bouwen.

Het huis met een smalle ingang en lang interieur bestaat uit een werkatelier aan de voorkant en een leefruimte aan de achterkant. Naar ontwerp voor de typische grootschalige groothandel in kimono's tijdens het Meiji-tijdperk (1868-1912) zijn er kleine binnentuinen, een theesalon en een ruimte voor dansoptredens.

Machiya als woon-werkverblijf met gastenruimte en winkel

MACHIYA: TONDAYA

Dit is een van de oudste machiya-herenhuizen van Kyoto en nu een museum voor educatie van traditionele cultuur en kleding. Er zijn nu nog steeds zijdeachtige kimono's te koop.

Constructiematerialen zijn zorgvuldig geselecteerd en het rijke interieur heeft een esthetische eenvoud.
Het woongedeelte is nog in gebruik door familieleden.

Achter schuifwanden bevinden zich het altaar, een lessenaar of een verborgen trap

MACHIYA: RAKUTABI 1932

Een voor die tijd typisch modern houten herenhuis in Kyoto met een voorraadhuis achter en omringd door hoge muren en houten hekken.

Op de begane grond van het hoofdgebouw een theeceremonie-kamer, een salon, een grote hal en een centrale gang die gastenkamers scheidt van privékamers.

Via de poort (1) en een betegelde patio aan de binnenkant van het herenhuis kunnen gasten even wachten om dan verwelkomd te worden links bij de opstap naar de voordeur (2). Vanuit het halletje is links de salon (3) in westerse stijl te zien.
De vloer met tatami-matten was vroeger van hout.

Een dubbele machiya als ruim herenhuis met gastverblijven en vergaderruimten

MACHIYA: RAKUTABI 1932

Twee 8-mat kamers (4) kunnen door het verwijderen van schuifdeuren één brede 16-mat kamer vormen.

Links in de gang (5) een kamer voor theeceremonies met gasten, gebouwd naar principes van een 16e eeuwse theemeester.
Een kleine tuin (6) ernaast met lantaarns, stapstenen, een waterbassin en zitjes.
Achter de belangrijkste tuin (7) in een sfeer van bergen en valleien met lantaarns, bomen en waterbassins.

Diverse kleine binnentuinen zorgen voor het contact met buiten, licht en uitzicht

MACHIYA: RAKUTABI 1932 KYOTO

De passage (8) gaat naar de brandveilige ‘Kura’ (9): de opslagruimte voor waardevolle bezittingen. Deze Kura heeft zelfs een klein zoldertje.
Op de verdieping is een salon voor de gasten met aangrenzende kamer (10). Vanuit beide kamers kun je naar beneden kijken in de tuin die is verbonden met de theeceremonie-kamer.

Op de begane de badkamer en andere sanitaire voorzieningen

MACHIYA: RAKUTABI 1932

De 16-mat kamer (10) met in het midden de mogelijkheid voor schuifdeuren.
De studeerkamer (11) is een mooie kamer in westerse stijl met een stijlvol plafond en glas-in-lood ramen in een nostalgische sfeer.
Het plafond van de gang (12) is gevormd als een driehoekige bodem van een schip en heeft de stijl van Sukiya (theeceremonie-kamer).

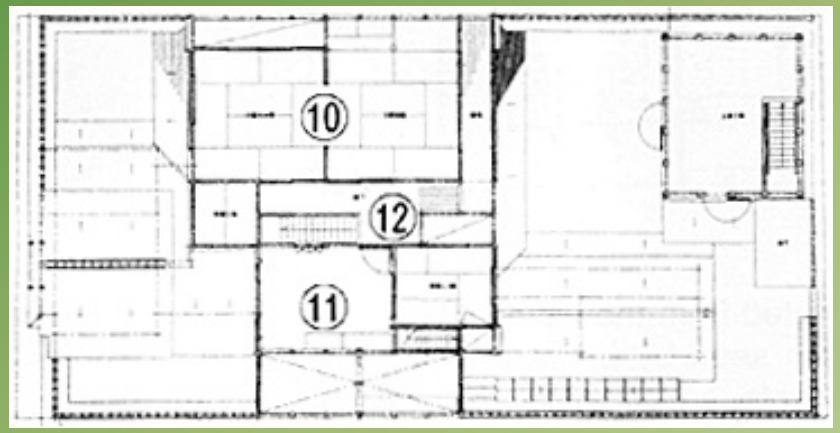

Het middenschot (met berglandschap) van de schuifdeuren is deels open voor warmte en ventilatie

MACHIYA: KAWAI KANJIRO 1937 KYOTO

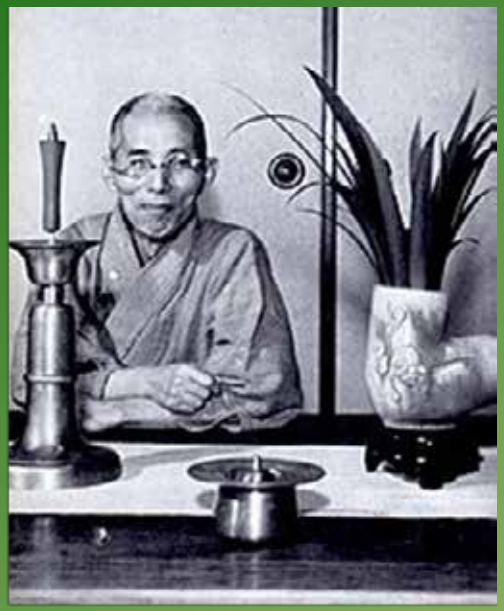

Deze veelzijdige kunstenaar woonde vanaf 1920 in de machiya die hij in 1937 zelf geheel verbouwde en uitbreidde met ovens om de glazuur- en bakkwaliteit in eigen hand te houden.
Hij respecteerde de waardigheid van eenvoud en bewonderde het werk ('geordende armoede') van ambachtslieden.
Het huis kreeg zowel japanse als westerse woonstijlen en meubels. Het atelier en de ovens bevinden zich aan de achterzijde.
Het huis (gerestaureerd in 1973) is nu een museum gerund door zijn familieleden.

Een verbouwde machiya met woonhuis, winkel en werkplaats met pottenbakkersoven

MACHIYA: KAWAI KANJIRO 1937 KYOTO

In reactie op industrialisatie en geïnspireerd door de volkskunst bracht hij in zijn werk en woning het traditionele Japan en de westerse moderniteit samen.

Via een steil trapje kun je naar de ver-dieping met vide.

Rechts ga je via de patio en het atelier naar de ovens achterin.

Ook het meubilair werd door de kunstenaar zelf ontworpen en uitgevoerd

MACHIYA: KAWAI KANJIRO 1937 KYOTO

Hij begon met een kleine oven, maar betrok een naastliggend perceel waar hij achterin een hele grote oven bouwde met meerdere productiegangen. Het verhitten tot 1.350°C duurde 48 uur en kostte meer dan 2.000 bundels hout.
Zijn potten zijn vaak asymmetrisch en vertonen expressionistische technieken.

Bij de machiya is een bakoven als deze een indrukwekkende uitzondering

UITWISSELING: JAPAN OPEN VANAF 1868

Eerdere betrekkingen tussen Europa en Japan met portugese kooplieden en het katholicisme van 1543 hadden haat tot gevolg. Vanaf 1603 stootten de shoguns (opperbevelhebbers) Europa af en na 1639 gold een totale afsluiting van Japan voor het buitenland. Alleen nederlanders mochten wel blijven in een nederzetting vlak voor de kust van Nagasaki, omdat voor hen handel belangrijker was dan godsdienst. Zij vormden voor Japan eeuwenlang het venster op de wereld.

In 1853 eist de amerikaanse marine openheid van Japan en in 1868 werd door een revolutionaire groep het shogunaat afgezet en de keizerlijke macht hersteld.

Keizer Meiji vestigde zich in Tokyo en probeerde de achterstand op het westen in enkele decennia weg te werken (Meiji-restauratie). Tot die tijd had de houtbouw zich meer dan 2000 jaar ontwikkeld en waren er geen stenen gebouwen op de japanse eilanden. In het huidige stadsbeeld resten nog sporen van die traditie.

UITWISSELING: TOKYO NATIONAAL MUSEUM 1872

Het Tokyo National Museum wordt beschouwd als oudste nationale museum in Japan en een van de grootste ter wereld. In 1872 bekend als 'Museum van het ministerie van Onderwijs' werd het in 1888 omgedoopt tot het keizerlijke museum. Na de Tweede Wereldoorlog werd het in 1947 omgedoopt tot het 'Nationaal Museum' en in 2001 'Nationaal museum Tokyo'.

Het complex bestaat uit diverse gebouwen met o.a. de Honkan, met japanse en aziatische galerij, de Gallery of Horyuji Treasures, met belangrijke overblijfselen uit de Horvu-tempel, de Kudora memorial Hall, met een verzameling werken van Kuroda Seiki en het onder-zoeks- en informatiecentrum.

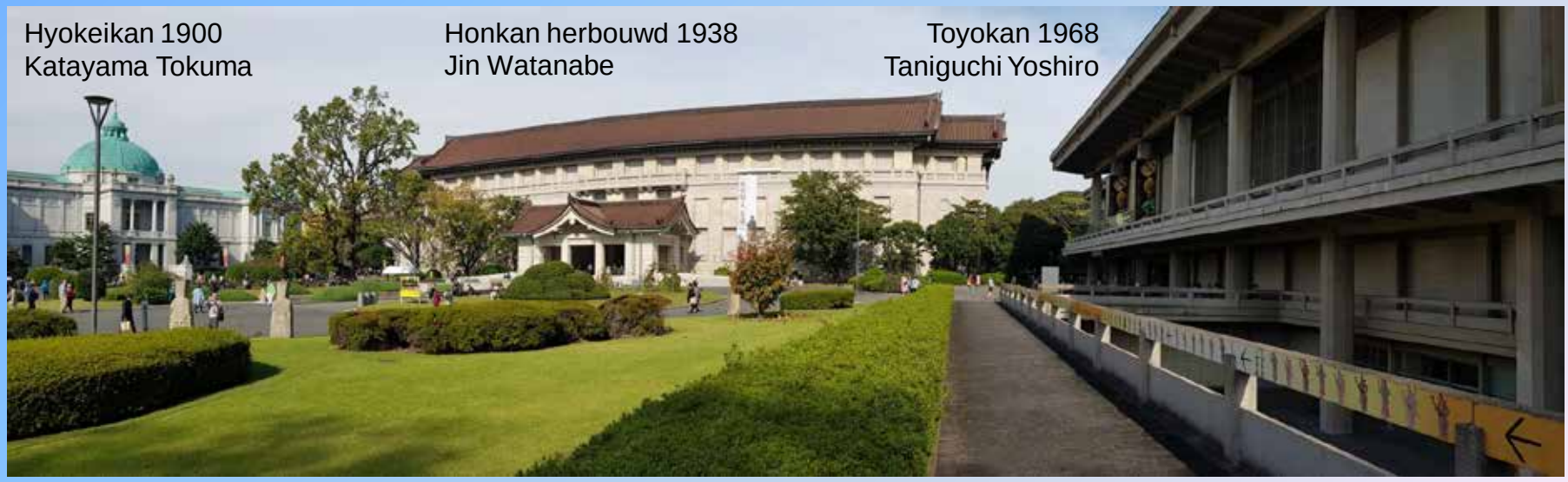

UITWISSELING: TOKYO STATION 1914

Het Centraal Station van architect Tatsuno Kingo lijkt gebaseerd op Cuypers' Amsterdam Centraal Station. De oorsprong ligt echter bij de britse architect Josiah Conder, in 1877 naar Japan gehaald om ingenieurs te scholen in de westerse bouwkunst. Hij bouwde tegenover het keizerlijk paleis 'een stukje Londen', met statige bakstenen gebouwen in victoriaanse neorenaissancestijl. Tatsuno Kingo, een leerling van hem, schoolde zich verder in Engeland en maakte studiereizen naar Frankrijk, Italië en België. Zijn inspiratie voor het station haalde hij dus uit de Conderiaanse neorenaissancestijl.

De nog zichtbare gevel dateert van de oorspronkelijke opening in 1914. Het grootste deel van het station werd in 1945 tijdens het bombardement op Tokyo verwoest en na de oorlog herbouwd. In jaren zestig jaren werden perrons, kantoren en winkels toegevoegd. Inmiddels is een grootschalige renovatie en restauratie uitgevoerd als onderdeel van het ontwikkelingsplan Tokyo Station City met bovengrondse en ondergrondse veranderingen van het complex met twee hoge gebouwen met winkel-, hotel- en kantoorvoorzieningen.

UITWISSELING: HARA WONING 1938 MUSEUM

Het Hara-museum is gebouwd als privéwoning voor Kunizo Hara, grootvader van de huidige voorzitter van de museumstichting. Het werd ontworpen door Jin Watanabe, architect van het hoofdgebouw van het Tokyo National Museum, een zeldzaam architectuurvoorbeeld uit de vroege showa-periode, die de europese bouwstijl uit begin 20e eeuw overnam. Vanaf 1979 is het een museum voor hedendaagse kunst in Japan.

Vanwege onder-houdsproblemen in het 80 jaar oude gebouw besloot de stichting het museum eind 2020 te sluiten.

NA 2de WERELDOORLOG

Japan heeft haat-liefdeverhoudingen met ‘buitenland’, dat ‘extreem anders’ is. Eerst is er een periode van fascinatie, daarna wordt de andere cultuur óf afgestoten óf volledig geassimileerd, 'gejapanniseerd'. Zoals China van de 6de tot 9de eeuw en het westen van 1868 tot 1920.

Principes van ‘klimaatregeling’ in de machiya

In 1923 verwoest een aardbeving een groot deel van Tokyo, het Imperial Hotel van Frank Lloyd Wright bleef overeind, maar is inmiddels geheel verdwenen.

In nieuwe afzondering gaan de ontwikkelingen in Japan en de westerse wereld verder. De moderne architectuur heeft bij beiden inspiratie opgedaan.

Na een periode van extreem nationalisme eindigt in 1945 de 2de wereldoorlog in Japan met atoombommen en bezetting door de VS, met de grootste hervorming in de japanse geschiedenis tot gevolg.

Wat leren wij uit de japanse houtbouw traditie:

- Deel zijn van de natuur en het leven om je heen met oriëntatie op natuur en daglicht via patio’s.
- Bezonning volgen in seizoenen, spelen met uitzicht en (dag)licht via schaduwen op en door de wanden.
- De levensweg die je volgt naar je bestemming met verrassingen en teleurstellingen die je daarbij opdoet.
- Onderscheiden van binnen en buiten met flexibele overgangen van prive naar openbaar.
- Vergankelijkheid en artistieke eenvoud met streven naar variatie en esthetische perfectie
- Flexibele maar eenvoudige en maatvaste patronen om in te spelen op veranderingen en behoeften.
- De levensruimte die je op vele manieren deelt met individuele verantwoordelijkheid in de gemeenschap
- Vergaande standaardisatie in stramien en maten voor multifunctionele ruimten met flexibele indelingen.

Moderne stijlen ontwikkelden zich verder, maar los van elkaar.

Tokyo Nationaal Museum 1959 Le Corbusier

Het museum voor westerse kunst van Le Corbusier is gebouwd als een symbool voor de hervatting van de diplomatieke banden tussen Japan en Frankrijk na de Tweede Wereldoorlog, om de kunstverzameling van een japanse industrieel in onder te brengen.
Drie japanse leerlingen van Le Corbusier zorgden voor detailtekeningen en het toezicht op de constructie.

Het museum is vierkant van opzet. De ingang wordt gevormd door een hal met dubbele hoogte, van bovenaf verlicht met een piramidaal dakraam op het noorden, doorsneden met gewapend beton en een kolom.
Rondom via een hellingbaan loopt het hoofdgedeelte van de schilderijen-tentoonstelling, met in het twee verdiepingen hoge deel balkons met zicht op de schilderijen en sculpturen van Rodin.

Alle ruimtes en constructies zijn van hoofdelement tot en met details en meubels gebaseerd op de Modulor: “als een muzikale schaal van ordening in de oneindigheid van mogelijke muzikale toonhoogtes”.
Een manier om architectuur aan de menselijke geest aan te passen door het ordenen van alle verhoudingen in overeenstemming met de menselijke vorm.

Tokyo Gallery of Horyuji Treasures 1999 Yoshio Taniguchi

Deze galerie in het Nationaal museum is door Taniguchi ontworpen om de collectie uit de Horyuji-tempel (sinds1878 nationaal bezit) beter te conserveren en voor het publiek toegankelijk te maken. Het voormalige gebouw dat er stond diende vooral voor de opslag.

Een dikke betonmuur voorkomt daglicht in de expositiegalerijen en opslagruimten. De entree-hal vormt voor bezoekers een ontspannen en rustgevende ruimte gericht op het park en een extra bufferzone voor de expositie- en opslagruimten. Op de bovenste verdieping komt daglicht binnen via een binnenplaats en een groot raam met een panoramisch uitzicht op de bossen van Ueno (het uitgestrekte museumpark).

Kyoto 1992 Garden of Fine Arts Tadao Ando

Het museum is ontworpen voor de permanente expositie van vier tegel-tableaus, uit de 'internationele tuin en groen expositie, Osaka 1990'.
Vier andere zijn speciaal gemaakt.

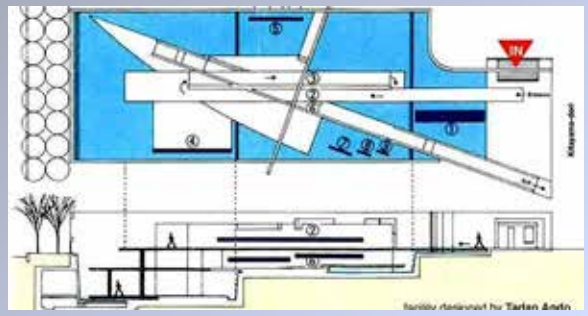

Kale betonnen wanden en kolommen weerspiegelen de eenvoud en omlijsten met doorkijkjes de reproducties.

In twee overlappende roosters, één uitgelijnd op het noorden, de andere 22,5 graden gedraaid ontstaat een beweging van paden, hellingen en portieken met in een vrij klein gebied een gevarieerd aantal uitzichten. De reeks paden en terrassen tot beneden aan de rivier vormt een eerbetoon aan water. Je loopt onder bruggen, naast promenades, dekken of hellingen, met het geluid van water, weer naar de uitgang.

Japanse architecten hebben de westerse moderne architectuur met eigen tradities ‘gejapanniseerd’.

Naoshima 1992 Benesse House Tadao Ando

Benesse Art Site Naoshima is de verzamelnaam voor musea en kunst-projecten op de eilanden in de japanse binnenzee (Naoshima, Theshima en Inujima) om kunst en architectuur anders te laten zien midden in de natuur.

Het Benesse House bestaat uit vier gebouwen ontworpen door Tadao Ando: het Museum (1992), de Oval (1995), het Park en het strand (2006) later uitgebreid met overnachtingsmogelijkheden. Behalve in de expositieruimten en de omgeving wordt ook in delen van de andere gebouwen hedendaagse kunst getoond.

Het is te doorkruisen via trappen, lange hellingen en doorgangen, met daglichtopeningen die binnen en buiten onderling verbinden.

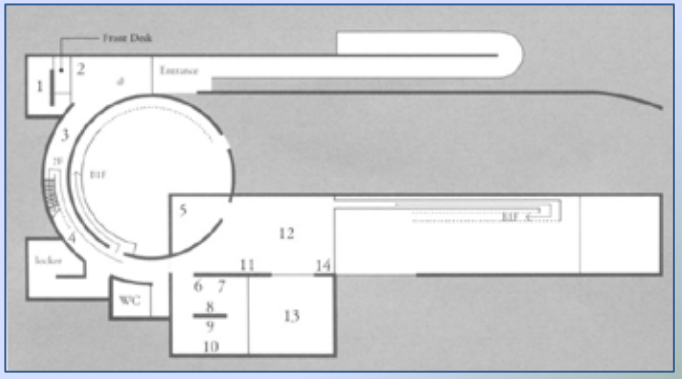

Japanse architecten hebben de westerse moderne architectuur met eigen tradities ‘gejapanniseerd’.

Naoshima 2004 Chi Chu Art Museum

Tadao Ando hield zich strikt aan het principe om het landschap en het zuidterras ongewijzigd te laten en het hele gebouw ‘onzichtbaar’ ondergronds te bouwen en binnen te spelen met licht en duisternis. De daglichtopeningen in de reeks ruimtes van de geometrische structuur zijn van buitenaf de enige zichtbare elementen.

Elke ondergrondse ruimte is voor een specifieke expositie ontworpen en maakt gebruik van dag-licht dat door de dag heen verandert. Zo is het gebouw één geheel met de getoonde kunst en zelf ook een kunstwerk.

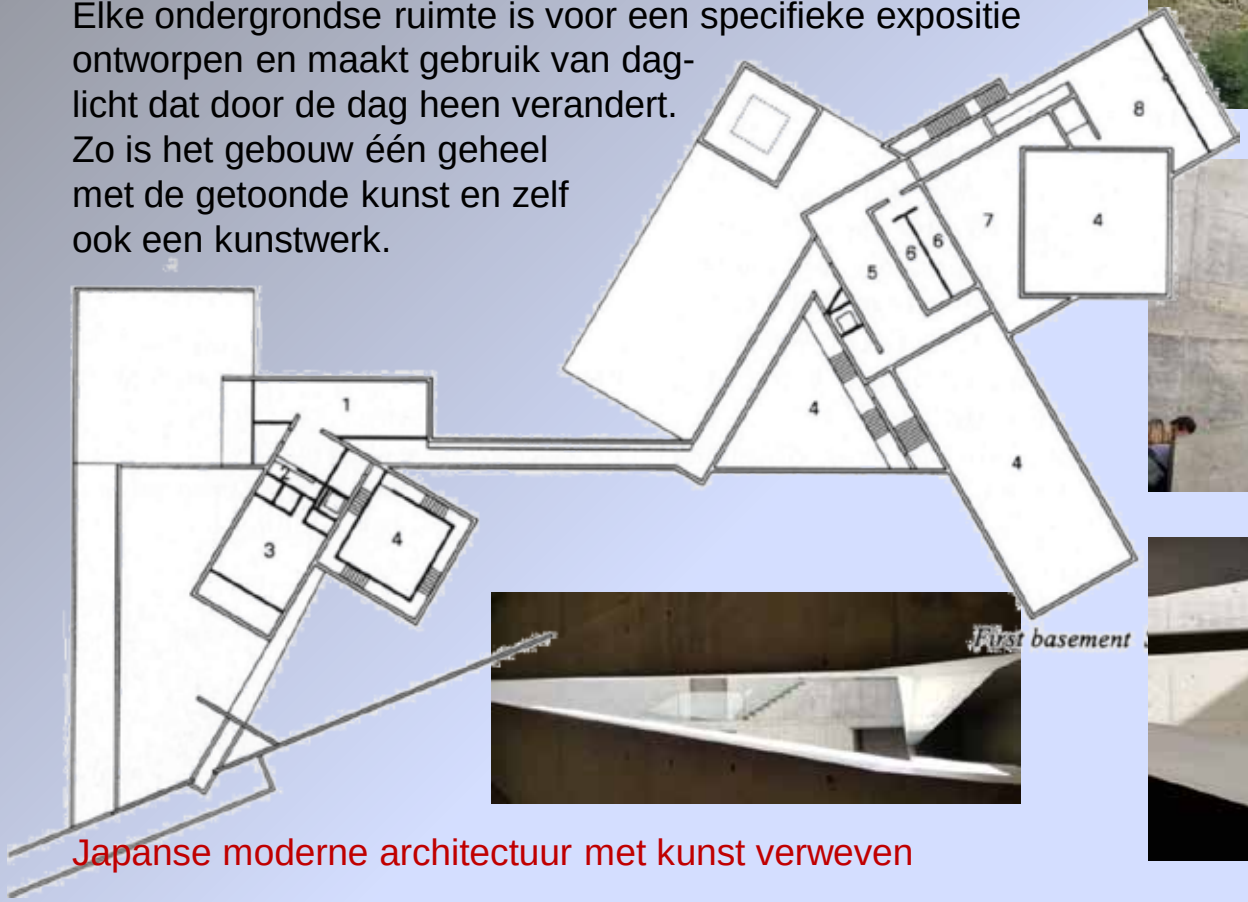

Naoshima 2004 Chi Chu Art Museum

Kunstwerken van Claude Monet, James Turrell en Walter De Maria zijn permanent opgesteld.

Café en zuidterras met uitzicht naar zee.

De 400 m² chichu-tuin tussen entree en hoofdgebouw bevat ±150 plant- en ±40 boomsoorten uit de werken van Monet.

Architectuur en kunst ‘voor elkaar ontworpen’

Naoshima 2010 Lee Ufan

Dit museum is een samen-werking tussen de kunste-naar Lee Ufan en Tadao Ando. De semi-onder-grondse structuur herbergt schilderijen en sculpturen van Lee over een periode van de jaren ‘70 tot heden.

Lee's kunstvormen werken samen met de architectuur van Ando en geven de bezoekers een indruk van zowel stilte als dynamiek.

Gelegen in een zachte vallei, omringd door heuvels en de oceaan, biedt het museum rust en ruimte waar natuur, architectuur en kunst bij elkaar komen.

Tokyo 2007 Designsight Tadao Ando

21-21 Design Sight in Tokyo is een ontwerpmuseum, gemaakt door Tadao Ando en modeontwerper Issey Miyake met het idee niet alleen expositieruimtes te creëren, maar ook een plek voor onderzoek naar de mogelijkheden die design biedt als verrijking voor het dagelijks leven. Een plek die de publieke belangstelling voor design en de gebouwde omgeving bevordert.
Het gebouw ligt aan de rand van het park en beschikt over twee expositieruimten , een cadeauwinkel op de begane grond en een aangrenzend café.

Het museum bestaat uit twee driehoekige gebouwen met splitlevel en 14 meter lange glazen zijwanden. De nok van het metalen dak (geïnspireerd op elastische kledingstof) rust op een lange betonnen muur die de afscheiding vormt met de weg. Momenteel werden de daken opnieuw gecoat en was het museum gesloten.

Tokyo 2007 National Art Centre Kisho Kurokawa

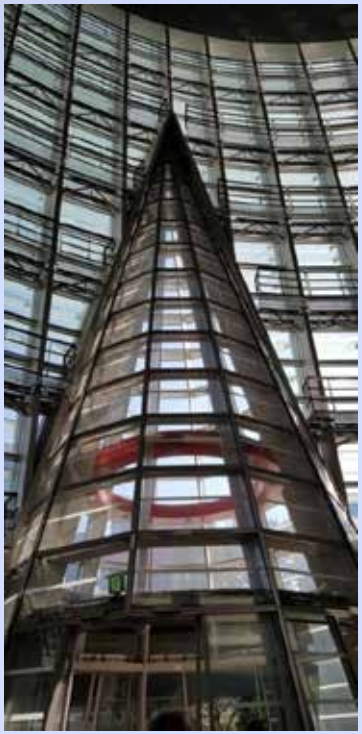

Het National Art Centre is een van de grootste tentoonstellingsruimtes en anders dan andere nationale kunstmusea : een 'leeg museum', zonder vaste collectie. Het biedt onderdak aan tijdelijke tentoonstellingen samengesteld en gefinancierd door diverse andere organisaties.

De grote ruimte met de gebogen glazen gevel met veel passanten en diverse horeca- en balievoorzieningen kwam opvallend rustig over en was aangenaam om te verblijven.

Tokyo 2009 Toraya Hiroshi Naito

Toraya is in Japan een 450 jaar oud bedrijf dat hier japanse snoepjes, Wagashi, maakt en verkoopt. Dit ‘theehuis’ werd in 2009 gebouwd, naar ontwerp van Hiroshi Naito, om de japanse levensstijl te laten zien maar ook om de moderne tijd introduceren.

De veranda (terras) en de tuin zijn een gebruikelijk onderdeel in de traditionele japanse architectuur, maar hier zijn er geen kolommen waardoor de relatie met de tuin en het terras wordt benadrukt.

Japanse architectuur vanuit de historische japanse bouwtraditie verwijzend naar de toekomst.

Theshima 2010 Theshima museum

kunstenaar Rei Naito architect Ryue Nishizawa

Het Teshima Art Museum is een samenwerking van kunstenaar Rei Naito en architect Ryue Nishizawa, ligt op een heuvel met uitzicht op de binnenzee en lijkt op drie grote waterdruppels.

Het laat natuur, kunst en architectuur samen komen in een ruimte die zowel gesloten als open is.

Via een slingerend pad lopen bezoekers eerst om een kleine klif bij de zee naar de ingang. De vorm van het museum lijkt onderweg te veranderen met je kijkpositie alsof een druppel water over het veld beweegt.

Theshima 2010 Theshima museum

kunstenaar Rei Naito architect Ryue Nishizawa

De schaalconstructie van 25cm dik beton en hoogte van 4,3m. overspant een vrije ruimte van ongeveer 40 bij 60 meter. Twee openingen laten licht, geluid, wind en regen binnen in deze koepel. Op diverse plaatsen en momenten komen er druppels water uit de grond. Het water ‘plakt’ op de betonnen vloer tot het aanzwelt door een volgende druppel, groter wordt en verder stroomt naar een lager punt of plas. Het biedt door de tijd heen variërende en rustgevende indrukken.

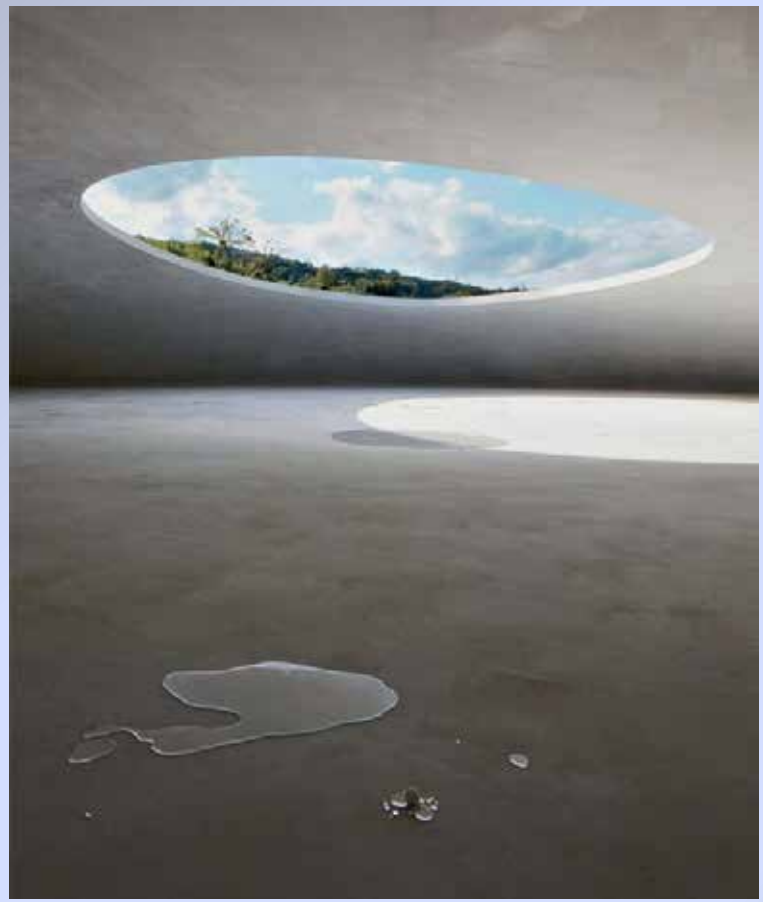

Tokyo 2012 Touristoffice Kengo Kuma

Het ontwerp van Kengo Kuma voor een toeristisch informatiecentrum ziet eruit als een stapel kleine, over elkaar liggende, traditionele huizen met schuine daken. Elke verdieping is anders met een conferentiezaal, multifunctionele hal en een tentoonstellingsruimte. De gevels zijn op eigentijdse manier uitgevoerd in hout , verwijzend naar de traditionele japanse bouwwijze.
Het is een de mix van heden en verleden als uitnodiging om de historische gebouwen in de wijk te bezoeken.

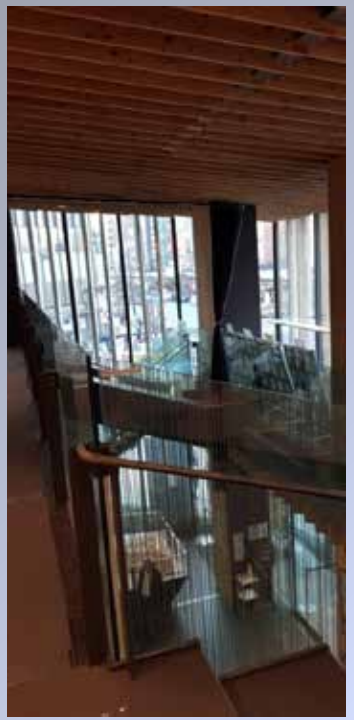

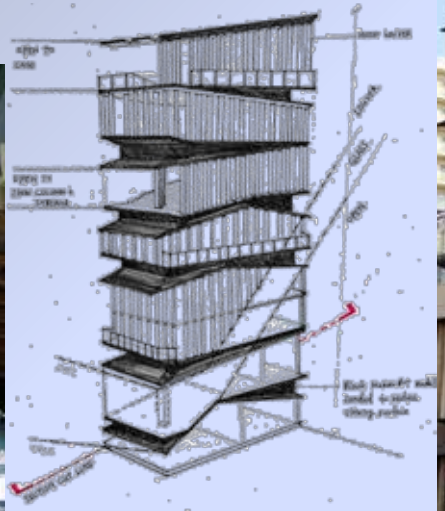

Moderne japanse architectuur verwijzend naar de historische japanse bouwtraditie.

Kyoto 2014 Yoshio Taniguchi

Het Imperial museum in Kyoto 1895 werd in dezelfde tijd ‘Nationaal Museum’ als het museum van Tokyo. Het werd ontworpen door Katayama Tökuma, en voltooid in 1895.
De eerste uitbreiding in 1966 is een expositiehal ontworpen door Morito Kejichi.

In 2014 kwam deze uitbreiding gereed voor een nieuwe permanente expositieruimte, ontworpen door Yoshio Taniguchi, bekend om zijn herontwerp van het MOMA in New York en zijn ontwerp van de galerie in het Nationaal museum van Tokyo.

Na westerse neo-stijlen werd een moderne bouwstijl ontwikkeld met traditionele uitgangspunten

Tokyo 1964 en 2020 Olympische spelen

Het Yoyogi National Gymnasium (1964) voor de Olympische Zomerspelen in Tokyo, is ontworpen door Kenzo Tange. Het ‘gymnasium’ is een kruising van westerse modernistische esthetiek en traditionele japanse architectuur.

Het olympisch dorp voor de spelen van 2020 tekent zich al af aan de horizon.

Japanse architectuur sluit aan bij het moderne westerse bouwen maar met eigen signatuur.

JAPAN